

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUUSEUM
FOND K.36553

Ladina keel.

Mölder, Joh.

III h ke.

Schola geographiae.

Puellae scholam geographiae habent.
Chartae terrarum puellis placent. Quid
in charta vides, puella? Paeninsulam
videmus. Lingua Latina lingua antiqua
est.

Maateaduse õppetund.

Tütarlastel on maateaduse tund. Maade
kaardid tütarlastele meeldivad. Mis näed
(sa) kaardil, tütarlaps? Näeme poolkaart.
Ladina keel on vana keel.

^{nom.} Charta ^{gen.} Italiae.

Exce ^{nom.} charta ^{gen.} Italiae. Nõnne Italiae ^{dat.}
cālique forma est. Rōma dōmīna
Italiae ^{gen.} est. Pullia, monstre Italiae ^{acc.}!
Lydia et Pullia, monstrate Roman ^{acc.}!

Haalia kaart.

Vaata (näe) Haalia kaart. Eks Haaliale ole

saapa kuni? Looma on Haalia valitseja/nn
Tullia, näita Haaliat! Lydia ja Tullia,
näidake Loomat!

De Marco agricola et Quinto vicino.

Marcus agricola ^{agr.} agrum bonum habet,
qui inter silvam et fluvium iacet. Hger
Marci ^{gen.} agro Quinti ^{gen.} finitimus est. Quin-
tus Marco ^{dat.} pecuniam debet.

Põlumees Markusel ja naaber Kvintusest.

Põlumees Markusel on hea põld, mis asub metsa
ja jõe vahel. Markus põld on Kvintuse põllu
naabuses. Kvintus võlgneb Markusle raha.

Marcus cum ^{agr.} filio agrum equo exercet.
Quinte, ^{voc.} cum ^{acc.} agrum tuum male exerces?
Nonne ^{det.} exerceo? Deus mihi non ^{voc.} parvet. Quinte,
ora et labora, cuncta enim Deo ^{det.} debemus.
Markus koos pojaga harivad hobusega

põldu. Krintus, miks harid oma põldu hal-
vasti? Kas tõesti harin halvasti? Jumal
ei ole mulle heatahtlik. Krintus, palu ja
tööta, sest kõikke võlgneme Jumalale.

^{abl.}
De Italia antiqua.

Italiam^{acc.} antiquitus silvae densae tegē-^{impf.}
bant. Silvae^{nom.} campos^{acc.} usque ad oram^{acc.}
maritimam vestibant^{impf.}, silvae^{acc.} loca mon-
tana ornabant. Icolae^{nom.} silvas caedebant
et rivos et oppida aedificabant.

Meistrest Itaaliast.

Meiste katsust Itaaliast tihedad metsad. Nui-
sad varjasid lagendikke kuni mere kaldani;
metsad kaunistasid mägiseid kohti. Elanikud
raiusid metsi ja ehitasid külasid ja linnu.

Silva^{nom.} terminus^{(dat) voc.} vici et oppidi erat,
silva rivos et oppida^(dat) praesidio erat.

^{acc.} Silvanum ^{gen.} deum ^{nom.} silvarum incolae etiam
 deum ^{gen. pl.} terminorum ^{nom. pl.} colēbant. Vivēbant ex
 praeda, quam ^{acc.} in ^{abl.} silva et fluvio ca-
 piēbant, et ex ^{abl.} donis, quae ager et
 hortus praebeant.

Mets oli küla ja linna piiriks, mets oli kü-
 lale ja linnale kaitsiks. Silvanust, metsade
 jumalat austasid elanikud ka piiride juma-
 lana. Nad elasid saagist mida metsas ja jões
 püüdsid, ja andidest, mida põld ja aed
 andsid.

^{nom. pl.}
 Varia.

Nōmina sunt odiōsa. Aetas nostra ^{acc. pl. 2} spāta
 et ^{acc. pl. 3} tempora ^{perf.} superavit. Quis sidera ^{perf.} stellas
 que ^{perf.} numeravit aut ^{perf. 1} numerabit? Laudem
 Horatii fuga ^{abl. pl. = superavit.} temporum nōn delebit. Cae-
 sar magnis itinēribus in Galliam con-
 tendit.

lühikesugist.

Nimed on rikkamisväärsed. Meie ajajärk on ületanud ruumi ja aja. Kes on loondanud või loendab (tulerikus) tähekoosid ja tähti? Aegade kadu ei hävita Horatiusse kiitust (kuulsust). Caesar ruttas suurte päevakäikudega Galiasse.

^{dat. pl.} ^{gen.} ^{siiselt dat. gen.} ^{praes.}
Pempōribus civitatis cedere debemus
^{acc.} ^{impf.} ^(acc.)
Veteres secundum navigabant Jam per
^(acc.) ^(abl.)
aërem alio + ex → loca ad alium in
terris itinera facimus. Marcus puer
tempora futura praecurrere et itinera
ad sidera extendere cupit.

Meie peame järele andma riigi rasketike aegadele. Vanad rahvad laevatahid piki randa. Juba läbi ohu ühest kohast teise maad elisime. Poiss Markus tahab tulevikus aegadest ette jõuda ja pikendada Aekondi tähekooside juurde.

Hominem ^{nom. pl.} aliū ^{acc.} animal recte ^{acc.} vādens, aliū
animal ^{acc.} coques ^{perf.} appellaverunt. Homo ^{nom. sing.} ab
^{all. sing.} animali originem ducit: sic Darwinus
dōcuit. Nunc nonnulli viri ^{nom. pl.} dōcti id
negant.

Ühed on nimetanud inimest puisti kõndi-
vaks loomaks, teised ketraks loomaks. Inimene
põlvneb loomast: nii on õpetanud Darwin.
Näid mõned õpetatud mehed seda eitarvad.

„Rahvane hōmo gēnus a rōmā ^{all.}?“ Id
Marcus e patre ^{perf.} quaesivit. Pater „tu
portasse“ inquit, „ego quidem non.“
Populus Rōmānus ^(abl.) cum Carthaginien-
sibus ^{abl} turba ^{acc. pl.} marique bella gessit.

„Kas inimene põlvneb ahvist?“ Seda Markus
isalt küsis. Isa ütles: „Sina võibolla, mina
vähemalt mitte.“ Rooma rahvas pidas sõdu
kartaaglastega maal ja merel.

Post iter difficile ^[2]proclium acie.

Tandem aliquando iter ^{nom.}difficile per
^{acc.}montem ^{III kl. 1. l. g.}praecipitem ^{acc.}pinem ^{II kl.}habent
neque tamem miles ^{III kl. 2. l. g.}potis corpus re-
uare ^{gen.}potuit: iam vis hostis ^{gen.}recentes
expectabant.

Pärast rasket teekonda äge lahing.

Vümaks ometi raske teekond üle järve mäe
lõppus ja süüski vahva sõdur si võinud keha
(koopida) puhata lasta: juba uue vaenlase salk
ootas.

De ^(all.)linguis ^{all. pl.}antiquis.

Nonne ^{acc.}frustra linguam Latina ^{prae.}discimus?
Ubi enim ^{gen. pl.}gentium eam ^{III}audimus? Nonne
^{prae.}praestat ^{acc. pl.}linguas ^{prae.}recentes discere?
^{prae.}Eras, si ite ^{prae.}sentis.

Kas asjata õpime ladina keelt? Sest kus
rahvastel me seda kuulame? Eks ole parem

õppida uusi keeli? Eknid, kui nõnda arved.

Non paucae enim linguarum ^{gen. pl.} recentium
a lingua Latina originem ducunt: Franco-
Gallica, Italica, Hispanica nominae aliae,
^{nom. pl.} quae omnes sunt filiae ^{gen.} linguae Latinae.

See on mitte vähe keeli on pärit ladina keelest:
Prantuse, itaalia, hispaania (ja) mõned teised
keeled, mis kõik on ladina keele tüütud.

Etiam lingua ^{nom.} Anglica, dimidia parte
^(abl.) a lingua Latina originem ^{progen.} trahit. Per
Latinum ^{acc.} igitur ^{acc.} facillimam ^{acc.} viam ad
has linguas nobis facimus.

Seegi inglise keel põlvneb pooleldi ladina
keelest. Ladina keele kaudu järjekult me
tasandame kõige kergemini teed nende keelte
juurde.

Qua ^{abl.} lingua ^{abl.} in posterum ^{acc.} tibi ^(abl.) opus
^{fut. I} erit? Num ^{acc.} id dicere potes? Deinde

^{nom. pl.} permulta ^{acc. pl.} verba, ad ^{acc. pl.} artes ^{acc. pl.} litterasque
^{1. loq. m.} ^{nom.} pertinentia et ^{dat. pl.} omnibus ^{dat. pl.} linguis ^{1. loq. m.} recentibus
^{nom. pl.} communia ^{gen. sing.} partim Latinae, ^{gen.} partim Graecae
^{gen.} sunt originis.

Missugust kult sul tulevikus toim. (lähel)?

Ega (sa) ei või seda ütelda? Siis väga paljud
 sõnad mis kunstide ja traduse juurde kuulu-
 vad ja mis on ühised kõikidele kultidele,
 on osalt ladina, osalt kreeka keele päritolu.

^{nom.} Praeterea ^{nom.} lingua non solum ^{nom.} instru-
^{gen.} mentum ^{gen.} commercii, sed etiam quasi
^{1. loq. m.} ^{nom.} "imago" ^{gen.} populi ^{acc.} est. Eam ^{gen.} vim ^{gen.} linguae
^{abl. pl.} optime ^{abl. pl.} ex linguis antiquis cognoscimus
^{abl. pl.} quia maxime ^{abl. pl.} verbis ^{abl. pl.} externis ^{abl. pl.} carent.

Pääk selle keel pole mitte ainult läbi-
 käimise vahendiks, vaid ta on ka väga
 rahva peegelpildiks. Seda keele jõudu (moe)
 õpime ^{1. loq. m.} ^{nom.} tundma ^{nom.} vanadest keeltest, sest et

nemad kõige enam on ilma vöörsonadeta.

Denique ^{acc.} *initia* ^{gen. pl.} *artium* et ^{gen. pl.} *litterarum*
quin etiam exempla illustria - ^(acc.) *id* ^{acc.}
praetermittere non possum - ^{2. loq. subj.} *omnes*
^{subj.} *gentes* ^{nom. pl.} *posterarum a Graecis et Romanis*
^{[et] perf.} *acceperunt*. Ut ^{acc.} *omnia*, ^{acc.} *ita artes litteras*
que cognoscere non possumus, nisi ad ^(acc.)
^{acc. pl.} *origines* ^{praeq.} *recedimus*.

Väimesed kunstide ja teaduse algsed ja
isegi hiilgarad eeskujud - seda ma ei või
vahetu jätta - kõik järeltuluvad rahvad on
vastu võtnud kreeklastelt ja roomlastelt. Nagu
koiki nõnda (ka) kunsti ja teadust meie ei
või teadma õppida, kui mitte tagasi ei lähe
originaalide poole.

De rebus ^{Alt. pl. (res, rei)} variis.

Locis ^{abl. pl. (loci, locorum)} sub ^(acc. e. ablat.) septentrionibus ^{abl. pl. (septentriones, septentrionum)} positis, ^{abl. pl. (hiemes, hyemum)} hiems ^{grad. comp. (longior)} longior aestate ^{abl. pl. (aestates, aestatum)} (quam aestas) est.

Quando ^{grad. sup. (longissimum)} longissimum ^{acc. (diem)} diem ^{prae. (habemus)} habemus?

In ^(acc. ablat.) altissimis ^{grad. sup. (montibus)} montibus ^{abl. pl. (montes, montium)} aer ^{grad. sup. (purissimus)} purissimus et sol ^{m. (portissimus)} portissimus est.

Litmesugurtest arjadent.

Põhjapool asetsevat kohtades on talv pikem suvest (pikem kui suvi). Lillal on (meil) pikim päev? kõige kõrgematel mägedel on õhk kõige puhtam ja päike kõige palavam.

Sapientiorum ^{grad. comp. (Socrate)} Socrate ^{acc. (quam Socrates)} (quam Socrates) ^{nom. (invenies)} invenies ^{nom. (Oraculum)} Oraculum ^{acc. (acq. objectivum)} Delphicum ^{acc. (acq. predicativum)} Socratem ^{gen. pl. (hominum)} sapientissimum ^{perf. (appellavit)} omnium hominum appellavit.

Pargemat Sokratesest (kui Sokrates) ei leia (sa) mitte kedagi. Delfi oraakel nimetas Sokratesest targimaks kõikest inimestest.

Diälögus.

Magister: Gai, ^{nom.} puer ^{acc.} pigerimus es! Nisi te
^{dat.} superiori ^{put. II} classi ^{app.} adscriptissimus, ^{obl.} aestate in oppido
^{put. I} manebis.

Gaius: Id nōn times. Nam ^{nom.} frater meus
aegrotat: itaque nos omnes in ^{obl.} ora maritima
aestatem ^{put. I} agimus.

Magister: Ha calamitas ^{nom.} fratris miserrimi
tibi ex usu ^{put. I} erit.

Kõnelus.

Õpetaja: Gaius, sa oled kõige laisem pois. Kui
meie sind kõrgemasse (järgmisest) klassi mitte ei
määra, jääd suvel linna.

Gaius: Seda ma ei karda. Sest minu vend
on haige: niisil meie kõik veedame suve mereannas.

Õpetaja: Kui väga õnnetu venna saatus on
sulle kasuks.

Pax ^{bona} melior est quam bellum. Luna minor est quam terra. Africa ^{magis} maior est quam Europa, sed minor quam Asia. Minima ^{parva} res saepe utilissimae sunt. Bona valetudo melior est quam maxima divitiarum.

Rahu on parem kui sõda. Kuu on väiksem kui maa. Aafrika on suurem kui Euroopa kuid väiksem kui Aasia. Kõige väiksemad asjad on sageli kõige kasulikumad. Hea tervis on parem kui kõige suurem varandus.

In ^{all.} castris ^{gen. pl.} hostium ^{nom. pl.} plurimi equites ^{perf.} fuerunt. Amicus ^{gen. pl.} infidus peior est quam inimicus. Magistri ^{gen. pl.} plures libros habent quam discipuli. Superiores rami populi graciliores sunt quam inferiores. Nautae in ^{proximam} insulam navigaverunt. Optimum ^{perf.} librum legistis.

Väenlaste laagris oli väga palju ratsanikke.
Kaitlane sõber on halvem kui vaenlane.
Õpetajatel on rohkem raamatuid kui õpilastel.
Ülevalpool asuvad pargi oksad on
saledamad kui alumised. Meremehed purje-
tasid (laevataid) kõige lähematel saartel.
Peie olite lugenud kõige paremat raama-
tut.

Ab omnibus bonis civibus patria amatur
deletur. Discipulus diligens laudatur.
Terra nocte lunae et stellarum luce
illustratur.

Kõikide heade kodanike poolt armastatakse
isamaad. Linnu hävitatakse vaenlaste poolt.

42.

Pärnast.

Pärn on jikk puu. Lehestik moodustab laia
ja varjuikka võra. Lehed on südamekujulised.

15
Õied on väikesed ja asetuvad kobaras. Puit on valge ja õrn.

Pärm on kasulik puu. Pärna õied korjatakse, kuivatatakse, säilitatakse ja tarvitatakse arstimina. Pärna puit on kõlbulik majatarbeteks. Pärna koorest valmistatakse niint, kust ka raamatu nimi saab algama, sest vanadel (rahvastel) paber oli tundmatu, oli kombeks kirjutada palmide lehtedele ja puude koortele (niintele), nagu Plinius ütleb (jutustab).

Eestis leidub pärne sageli aedades, sest pärn on ilus puu.

cortex, icis(m) - puitkoor, liber - ninn; paro, l. - valmistama; unde - kust; etiam - ka; nomen, inis - nimi; initium, i - algus; duco, duxi, ductum, s. - juhtima; initium ducit - saab alguse; nam - sest; antiquus - vana, minus - seet; charta, ae - paber, kaart; ignotus, a, um - tundmatu; palma, ae - palm; ut - nagu; scribo, psi, ptum - s. - kirjutama; mos, oris - homme; hortus, i - aed; folium - leht.

44. Rahust ja sõjast.

Kui enim on rahu sõjast! Rahu ajal nii põllu-
meeste kui linlaste poolt kõik tarvilikud asjad
valmistatakse ja linnad kaunistatakse ilusate
ehitustega.

Lii sõda on, mis stingused ^{des}mured meid ^{nutuse}koormavad!
Tärbatakse ja rebaseatakse sõdureid, valitakse
juhte ja kindlustatakse linnu. Värssti juhitakse
sõjavarigi laagrit rindele. Kui paljudes lahingutes
võideldakse, kui palju külasid ja linnu põletatakse,
kui palju kante rünnatakse ja valentatakse.
Parast võitu sõjavarigi tunakse tagasi isamaale
ja võitjatele jagatakse suuri autasusid.

diversus, a, um - erinev, erinevune, lahkmises; quam - kui;
a, ab (prepos, esineb ab-ge), agricola, ae - põllumees; oppidamus, i -
linlane; omnes, i - kõik; res, ei - asi; ad (prepos, täht. juures, juurde, sin. acc.)
vita, ae - elu; necessarius, a, um - tarvilik, vajaline; comparo, i -
valmistama, murdema; urbs, is - linn; aedificium, i - ehitus, hoone;

17
oruo, vi, tum, 1. - kaunistama; (et condumne fih. nii kii ka)
si - kui^(tingi) (rõzdes), onrabere - koormama, Cūra, ae - mure,
miles, tis - sõdur.

Fun - säis; dum - kuni; vicus, ei - küla; post - pärast;
ars, acis - kants; patria, ae - isamaa; victoria, ae -
võit; victor, oris - võitja; praemium, i - autasu,
armo, 1. - relvastama; educō, duxi, ductum, 3. - välja
juhtima; eligō, legi, lectum, 3. välja kojutama - valima;
castra, orum - laager, luer; copia, ae - tagavara, küllus;
plur. (sõja-) vägi; acies, ei - tsa, väerind, rinne;
quot - kui palju, mitu; cremo, 1. - põletama;
oppugno, 1. - kallale tungima, ründama; expugno, 1. -
ära võitma, valutama; reduco, duxi, ductum, 3. -
tagasi juhtima, re (fawit. esliitena), näitab tagasi, vastu;
tribuo, ui, utum, 3. - jagama.

45. Scipio kirjutab senatile.

Oli Kartago, nüüd enam ei ole. Vallutasin ja
hävitasin linna. Maalt ja merelt ründasime
linna ja täitsime kõik tapmise ja põletami-
sega. Tümaks sõdurid vallutasid linna ja kantsi
ja hävitasid kõik põletamisega. Kogu maa-
ilma täidab Rõõma rahva relvade kuulsus.

Olge terve! (Head tervist!)

nunk - nüüd; jam (jaatavas lausus „juba“, eitavas „muidu“),
impleo, vi: etum, 2. - täitma; gloria, ae - au, kuulsus;
arma, ouum (eiinib ainult rütmuses) - relvad; populus, i -
rahvas; totus, a, um - terve, kõik; orbis, is - kera, ring;
valeo, valui, valitum, 2. - terv, tugev olema.

46. Roomlastest.

Roomlased laiendasid imperiumi edukate
sõdadega, sest nad vallutasid paljusid
maid ja ületasid sõjaga paljusid rahvaid

12
ja hävitasid paljusid linnu. Gaius Julius
Caesar, roomlaste kuulsaim imperaator
(sõjapääalik) vallutas Galia. Hirmsaim oli
roomlaste ja galkialaste sõda, sest galea-
lased olid ägedaimad isamaa vabaduse
kaitsjad. Punnlastega enne seda roomlased
olid sõdimas maal ja merel üksteisega pärast
ägedate lahingutega.

48. Hanede poolt päästetud Roomast.

Kunagi laadati staaliat galkialaste sõjavägede
poolt. Roomlased võideti galkialaste poolt
tja jõe juures ja aeti põgenema, paljusid tapeti,
linnad vallutati ja hävitati ja Rooma pea-
aegu vallutati. Pimedal ööl galkialased
katkusid vallutada Kapitoliumi, Rooma
linna kindlust, kuid hanede jumalanna
Junole pühendatud lindude kisa läbi

päästeti kant, sest Manlius, väga vahva
mees, aratatiid unest hanele kisa läbi,
oli kutsumist sõdurid relvade juurde
ja ajas vaenlased põgenema. Tänu like
kodanike poolt Manlius nimetati
Kapitoliumseks.

vinco, vici, victum, 3. - võitma, noc, nocis - öö,
nam - sent, vir, i - mees; excito, 1. - äratama;
arma, orum - relvad; voco, 1. - kutsuma;
civis, is - kodanik; gratus, a, um - tänu like

49. Leonidasest.

Spartalase Leonidase meelekindlus on ülistatud
paljude kuulitajate poolt. Xerxes, pärslaste kunin-
gas, tuli kunagi määratus suure sõjaväega Ianiast
Euroopasse. Pärslaste suur sõjavägi lähenes Permo-
püühide kitsusele, Krekamaa vääravatele. Krek-
laste sõjavägi oli juhitud kitsuse juurde Leo-

Peeter
M. A. A.

21
nidase, spartalaste kuninga poolt. Kitsus oli
valentatud ja kaitsitud väikese sõjaväe poolt.

Persae, arum - pärslane; ingens, ntis - määratusuur;
exercitus, us - sõjavägi; appropinquo, l. - lähenema;
Craci, orum - kreeklane;

Kõik kreeklased põlesid suurest isamaa-
armastusest ja mehed olid väga vahvad.

Pärslaste sõjavägi aeti kreeklaste poolt kitsuses
paljudes lahingutes põgenema. Viimaks salatis
näidati pärslastele äraandliku mehe poolt ja
suur arv väga vahvaid pärslasi juhtis kree-
laste sõjataha.

amor, oris - armastus; via, ae - tee;

via occulta - salatis

Nüüdis kreeklasi igast kiidjast riimats ja
kõik tapeti. Meeste haualid püstitati ilus monu-
ment. Monumendil on kirjutaja ilusate sõnadega
kiidetud surmiste kuulsust. Isegi kui monument

härnuko, Leonidase kumlast ülistatakse.

itaque - niisii, nõnda; undique - igalt poolt,
mortuus, ui - surm; etiam - ka, etiam ti - isegi.

50. Vanasõnad ja ütlused.

proverbium, i - vanasõna; dictum, i - väljend, ütlus

1) Kogemus on parim õpetaja.

usus, us - vajadus, tarvidus, kogemus.

2) Lõvad õpetavad, näited (vaimustavad) tõmbavad.

verbum, i - sõna; exemplum, i - näide, eeskü.

doces, docui, doctum, 2. - õpetama.

3) Liitmekanismus lõhestab

4) Ausus kiidetakse ja (ta tunneb) kiitma (suhetunust).

5) Kindel sõber paistab silma ebakindlas olukorras.

amicus, ei - sõber; certus, a, um - kindel;

incertus, a, um - ebakindel; res, ei - asi.

6) Kuidas teavitad, nõnda teavitatakse (sind).

ut - nagu, kuidas; sabito, l. - teavitama; ita - nõnda.

23
7) Nagu ^{t. 11}kiikvad, nõnda ^{t. 5}loikad.

salus, tis - hüve, hüvang

8) Rahva hüvang on ihiin seadus.

9) Lühk on hestdetud!

alea, ae - lühk, taining

10) Viel mitte kõikide päevade päike pole
loojunud.